

ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ТА ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ УКРАЇНИ

В.Е. Федосова, Київський національний університет ім. Т. Шевченка

© Федосова В.Е., 2015.

Статтю отримано редакцією 27.03.2015 р.

Вступ. В умовах ринкових відносин податкова система значно впливає на стабільність фінансового стану суб'єктів господарювання. Сукупність усіх податкових платежів на рівні підприємства, галузі, регіону та країни в цілому встановлює рівень податкового навантаження, який визначає й формує умови фінансово-економічного розвитку держави.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Проблеми взаємодії теорії та практики, а також проблеми формування податкової системи й податкового навантаження досить активно розглядаються у роботах як вітчизняних, так і зарубіжних учених: В.Г. Баранової, А.В. Бризгаліна, А. Вагнера, З.С. Варналія, О.Д. Василика, Л.К. Воронова, М.М. Весельського, В.М. Гейця, Т.В. Литвинчук, І.О. Лютого, Л.М. Касьяненко, М.П. Кучерявенко, А.Н. Козиріна, Л.А. Савченко, О.Ю. Судакової, І.А. Орешкіна, О.П. Чернявського, Ю.С. Цал-Цалко, С.О. Шохіна та інших.

Основний матеріал і результати. Проблеми формування податкової системи, регулювання та оптимізація податкового навантаження є актуальним питанням для економіки України. На сучасному етапі розвитку показник податкового навантаження є основним критерієм ефективності системи оподаткування країни. Надмірне оподаткування разом із загальною економічною кризою сприятиме зростанню тінізації економіки, відтоку національних капіталів за кордон, зниженню ділової активності суб'єктів господарювання. Податкове навантаження є показником ефективності бюджетно-податкової політики, що характеризує сукупний вплив податків на економіку країни в цілому чи на окремих суб'єктів господарювання.

Сьогодні внаслідок надмірного податкового навантаження, відсутності стабільного законодавства зростає тінізація економіки та знижується рівень економічного розвитку України. Податкова політика формується з урахуванням забезпечення виконання фіскальної функції податків, стимулювання активності підприємницької діяльності, зростання внутрішніх і зовнішніх інвестицій в економіку, підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світовому ринку [1]. Одним із найвагоміших важелів втручання держави в соціально-економічні процеси є податки. Вони відіграють важливу роль в економічному розвитку країни, оскільки є основним джерелом дохідної частини її бюджету.

Податкова система України характеризується недосконалістю, нестабільністю податкового законодавства та надмірним податковим навантаженням, що призводить до збитковості діяльності підприємств. Експерти, які займаються оцінюванням інвестиційного клімату в Україні, вважають, що він є несприятливим, оскільки оподаткування реального сектора економіки надто обтяжливе та пригнічує процеси економічного відтворення, а підприємство може працювати рентабельно тільки за умов приховування своїх доходів від оподаткування.

У цілому, в Україні протягом багатьох років головним завданням реформування податкової системи є зниження податкового навантаження на економіку. Його виконання забезпечується на основі змін у механізмі обчислення і сплати податків та зниження податкових ставок, такі перетворення вплинули на зміну ставки оподаткування прибутку підприємств та доходи фізичних осіб (див. табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка змін ставок оподаткування в Україні [2]

Вид податку	Ставка податку, %				
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Податок на додану вартість	20	20	20	20	20
Податок на прибуток підприємств	23	23	21	19	18
Податок із доходів фіз. осіб	15	15 (17)	15 (17)	15 (17)	15 (17)

Податкове навантаження – це ефект впливу податків на економіку в цілому та на окремих її платників, пов’язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання.

Податкове навантаження можна розглядати у двох аспектах:

1) як фінансовий показник показує ступінь централізації й усупільнення створюваного ВВП у бюджетній системі країни та перерозподілу усупільненої частини ВВП через цю систему за допомогою надання економічним агентам суспільних благ, прямої й опосередкованої фінансової допомоги;

2) як ціновий показник характеризує вагу обов’язкових платежів на будь-яке джерело їхньої сплати (виручка підприємства, витрати на оплату праці, доходи і витрати домогосподарств тощо).

На макрорівні показник податкового навантаження відображає ефективність податкової політики, тобто кількісно вимірює сукупний вплив податкових платежів на джерела їхньої сплати.

На мікрорівні під податковим навантаженням розуміють загальну кількість усіх податків, зборів та інших обов’язкових платежів у вартісному вираженні, які суб’єкт господарювання повинен сплатити до бюджетів усіх рівнів згідно із чинним податковим законодавством.

Існують різні підходи до визначення рівня податкового навантаження. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо складання плану-графіка проведення документальних планових перевірок суб’єкта господарювання, розрахунок рівня податкового навантаження відбувається на основі визначення двох видів податку: податку на прибуток та податку на додану вартість.

У макроекономічному масштабі податкове навантаження відображає ефективність податкової політики, тобто кількісно вимірює сукупний вплив податкових платежів на джерела їхньої сплати.

У міжнародній практиці цей показник визначається як відношення фактичних податкових надходжень у зведений бюджет держави до обсягу валового внутрішнього продукту. За цим методом визначено рівень податкового навантаження в Україні. Результати розрахунку рівня податкового навантаження в Україні протягом 2010 – 2014 років наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати розрахунку рівня податкового навантаження в Україні протягом 2010 – 2014 років [3]

Показники	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження до Зведеного бюджету України, млрд грн.	246441,00	334692,00	360567,00	353968,00	367512,00
Податок з доходів фіз. осіб, млрд. грн.	51029,00	60225,00	68092,00	72151,00	75203,00
Податок на прибуток підприємств, млрд. грн.	40359,00	55097,00	55793,00	54994,00	40201,00
Податок на додану вартість, млрд. грн.	126988,00	172873,00	184786,00	181717,00	189241,00
ВВП, млрд. грн.	10946,00	13140,00	14089,00	14549,00	15667,00
Рівень бюджетного податкового навантаження, %	22,51	25,47	25,59	24,32	23,45
Зокрема з податку на доходи фіз. осіб, %	4,66	4,58	4,83	4,96	4,80
З податку на прибуток підприємств, %	3,69	4,19	3,96	3,78	2,57
З податку на додану вартість, %	11,60	13,16	13,12	12,49	12,08
Власні доходи пенсійного фонду, млрд. грн.	11934,00	13906,00	15798,00	16686,00	15947,00
Податкове навантаження на працю, %	10,90	10,58	11,21	11,43	10,18
Рівень загального податкового навантаження, %	33,41	36,05	36,80	35,75	33,63

Протягом 2011 – 2013 рр., податкове навантаження зросло на 2,64%, за рахунок бюджетного податкового навантаження – на 1,92%, а за рахунок податкового навантаження на працю – на 0,77% (див. рис. 1). Як видно з рисунка 1, податкове навантаження на вітчизняну економіку не зменшилося з прийняттям Податкового кодексу, а навпаки – зросло на 2,96%.

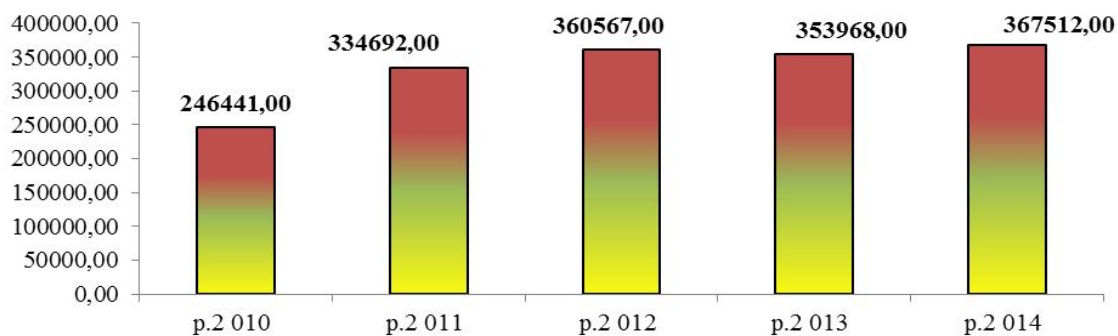

Рис. 1. Динаміка податкових надходжень до Зведеного бюджету України впродовж 2010 – 2014 років

Протягом періоду 2011 – 2012 рр. рівень загального податкового навантаження підвищувався від 33,41% у 2010 р. до 36,80% у 2012 р. (див. рис. 2), такі зміни відбувалися за рахунок посилення податкового контролю та розширення меж оподаткування, з 2013 по 2014 р. спостерігається протилежна тенденція спаду.

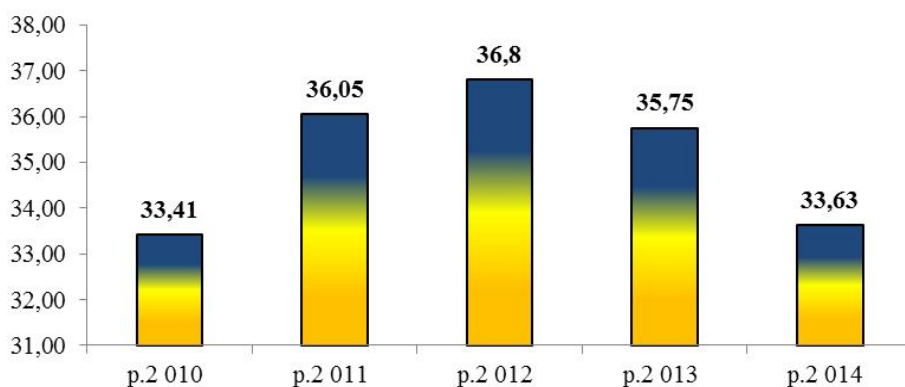

Рис. 2. Динаміка зміни рівня загального податкового навантаження за період 2010 – 2014 років

За оцінками «PricewaterhouseCoopers», Україна належить до десяти країн з найскладнішими податковими системами. Податкове навантаження на економіку в Україні залишилося на рівні 40%, тоді як у країнах Центральної та Східної Європи, які входять до ЄС, – 30%. Водночас за кількістю податків Україна посідає 91-ше місце в рейтингу серед 185-ти країн світу, обстежуваних щорічно Світовим банком, за податковим навантаженням – 154-те, а за витратами часу на адміністрування податку – 171-ше місце.

У цілому, серед груп країн, своїх сусідів – ЄС, Центральної та Східної Європи й СНД – Україна має найнижчі показники ефективності податкової системи та ВВП на одну особу (див. табл. 3) [4].

Таблиця 3

Оцінка ефективності податкової системи України порівняно з країнами ЄС, Центральної та Східної Європи й СНД у 2014 р. [4]

Показник	ЄС	ЦСЄ	СНД	Україна
ВВП на душу населення, тис. дол. США	32,8	9,1	9,4	3,9
Загальна оцінка	61	99	110	165
Оцінка за кількістю податків	41	78	86	91
Оцінка за податковим навантаженням	104	94	117	154
Оцінка за затратами часу на адміністрування	71	115	108	171

Про значний податковий тиск на національну економіку свідчить 165-те місце за ефективністю податкової системи України. Існує досить тісний зв'язок між показником податкового навантаження та внутрішнім валовим продуктом [5]. У країнах, які перебувають у першій половині рейтингу Світового банку та мають вищу оцінку ефективності податкової системи, середній рівень ВВП на одну особу становить 29,2 тис. дол. США. У другій половині країн, з нижчою оцінкою ефективності податкової системи, середній рівень ВВП на особу

становить менш як 5,3 тис. дол. США. Середня оцінка ефективності податкової системи за рейтингом у другій половині країн гірша втричі, а ВВП на особу менше у шість разів.

Висновки. Отже, податкова система України недосконала, величина та обсяг податків в Україні є достатньо високими. Безперечно, важливим завданням сьогодення є оптимізація податкового навантаження підприємств.

Надмірне і нерівномірне податкове навантаження в країні призводить до зниження економічної активності та її тінізації. Розв'язанню нагальних проблем формування податкової системи України сприятиме:

1. Зменшення податкового навантаження на суб'єкти оподаткування завдяки поступовому зниженню податкових ставок і розширенню баз їх оподаткування.

2. Поліпшення системи податкового адміністрування податків та зборів забезпечення її прозорості.

3. Помірне зниження і рівномірність розподілу податкового навантаження між платниками залежно від виду діяльності.

4. Удосконалення систем податкового контролю, які запобігали б ухиленню платників від сплати податкових платежів.

5. Створення умов для активізації інвестиційних та інноваційних процесів у пріоритетних галузях економіки.

6. Збільшення кількості інвестицій у господарську діяльність підприємств розширити масштаби їх діяльності та доходи суб'єктів господарювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лукін В.О. Теоретичні аспекти аналізу податкових надходжень до бюджету [Електронний ресурс] / В.О. Лукін, В.І. Савченко. – Режим доступу: http://ej.kherson.ua/journal/economic_04/15.pdf.

2. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2756. – К.: Алерта, Центр учбової літератури, 2011. – 584 с.

3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

4. Податкова реформа – виклик для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bnwes.inf>

5. Солоненко Д.В. Аналіз податкових надходжень до бюджету України [Електронний ресурс] / Д.В. Солоненко, В.Г. Саєнко. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2012/Economics/15_983_90.doc.htm.

УДК 336.22

Федосова Вікторія Едуардівна, магістрант. Київський національний університет ім. Т. Шевченка. **Проблеми податкової системи та податкового навантаження України.** Розглянуто сутність формування податкової системи України. Досліджено податкове навантаження на мікро- та макроекономічних рівнях. Проаналізовано підходи до визначення рівня податкового навантаження. Визначено рівень податкового навантаження в Україні. Проаналізовано податкові надходження до Зведеного бюджету України та динаміку зміни рівня загального податкового навантаження. Досліджено ефективність податкової системи України.

Ключові слова: податкова система, податки, податкове навантаження, ефективність податкової системи.

УДК 336.22

Федосова Виктория Эдуардовна, магістрант. Киевский национальный университет им. Т. Шевченко. **Проблемы налоговой системы и налоговой нагрузки Украины.** Рассмотрена сущность формирования налоговой системы Украины. Исследована налоговая нагрузка на микро- и макроэкономических уровнях. Проанализированы подходы к определению уровня налоговой нагрузки. Определен уровень налоговой нагрузки в Украине. Проанализированы налоговые поступления в Сводный бюджет Украины и динамика изменения уровня общей налоговой нагрузки. Исследована эффективность налоговой системы Украины.

Ключевые слова: налоговая система, налоги, налоговая нагрузка, эффективность налоговой системы.

UDC 336.22

Fedosova V.E., undergraduate. Taras Shevchenko National University of Kyiv. **Problems of the tax system and the tax burden in Ukraine.** The essence of formation of the tax system of Ukraine has been reviewed. The essence of the tax burden possible on the micro and macro levels have been grounded. The approaches to the determination of the tax burden have been analyzed. The level of the tax burden in Ukraine has been reviewed. Tax revenues to the consolidated budget of Ukraine and the dynamics of change in total tax burden have been analyzed. The efficiency of the tax system of Ukraine has been investigated.

Key words: tax system, taxes, tax burden, efficient tax system.